

Studij politike i duh naroda¹

ANTE PAŽANIN

Nizu prigodnih proslava pojedinih obljetnica, što ih u ova teška, još uvijek ratna vremena održavamo u Zagrebu i Republici Hrvatskoj, kao izraz bogate hrvatske povijesti i kulturne tradicije, svakako pripada i ova naša skromna svečana sjednica kao sjećanje na povijesnu odluku Sabora Socijalističke Republike Hrvatske iz 1962. godine o osnivanju Fakulteta političkih nauka u Zagrebu. Tridesetu obljetnicu svoga postojanja i djelovanja Fakultet obilježava *radno*, održavanjem znanstvenih simpozija i stručnih okruglih stolova u okviru Hrvatskih politoloških razgovora,² a *svečano* ovom sjednicom.

Ovom prilikom želim podsjetiti na to da nije bilo nimalo slučajno što je upravo Zagrebu i njegovu Sveučilištu pripala čast i zadaća da prije trideset godina počne akademski znanstveno i stručno razvijati političke znanosti i da ih izgradi umjesto dogmatske ideologije partijskih kadrovske škole, koje su ne samo tada, nego i niz godina nakon toga, djelovale, kako u ostalim republikama tadašnje Jugoslavije tako i svim socijalističkim državama u svijetu. Stoga se i *čin* utemeljenja Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu može, a za volju istine i mora, objasniti ne samo početnim procesima demokratiziranja našega tadašnjeg društva nego prije svega kulturnom, političkom i znanstvenom tradicijom Zagreba i Hrvatske, koja je

¹ Ovaj pozdravni govor održao sam kao predsjednik Odbora za proslavu tridesete obljetnice postojanja i djelovanja Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu prilikom otvaranja Svečane sjednice Znanstveno-nastavnog vijeća i Savjeta Fakulteta 7. prosinca 1992. godine.

² Njihovo održavanje proteže se na čitav ovaj semestar, pa ovdje navodim samo naslove i voditelje tih razgovora:

— »Demokratski ideal i povijesno iskustvo — Bilanca na kraju 20. stoljeća« (Zvonko Posavec)

— »Strategija razvoja Hrvatske« (Dag Strpić)

— »Trenutak hrvatske komunikacije« (Pavao Novosel)

— »Žena, javnost i mediji« (Smiljana Leinert-Novosel)

— »Izbori, demokracija, politički sukobi u Hrvatskoj« (Zdravko Tomac)

— »Obrambeno-zaštitno, posebno vojno, obrazovanje u Hrvatskoj« (Božidar Javorović)

— »Novinarstvo danas: Poslovno komuniciranje i masovni mediji« (Mario Plenković)

— »Hrvatska i Europa — Politički, gospodarski i pravni aspekti suradnje« (Vlatko Mileta)

— »Političke znanosti i razvoj demokracije« (Ante Pažanin)

uvijek pripadala zapadnom i srednjeeuropskom kulturnom krugu, njegovu načinu življenja i razumijevanja slobode, kao na umu utemeljena razvijanja svekolikoga ljudskoga života, pa i onog političkoga. U tome je također došla do izražaja naša hrvatska otvorenost prema svijetu i svjetskim tokovima, naša nacionalna crta i trajna briga da stečevine materijalne i duhovne kulture i ostalih naroda, pa i onih koji su prije nas obitavali u ovim našim krajevima, dalje negujemo, razvijamo i time unapređujemo i obogaćujemo vlastiti opstanak, a ne da rušimo i razaramo. To potvrđuju ne samo očuvani grčki i rimski spomenici u hrvatskih gradovima na Jadranu i naši renesansni mislioci nego i naša općenita mediteranska i srednjoeuropska kulturna i politička usmjerenost, naša tradicionalna privrženost onoj temeljitosti i umnoj utemeljivosti narodnoga života na najdubljim uvidima i dokazima uma, što ih kao prve uzore, iako ne i jedine, nalazimo u antičkom grčkom političkom življenju i mišljenju.

Kad sam se već dotakao te složene i vječne problematike, dopustite, dragi gosti, kolegice i kolege da podsjetim da se samo na tragu te grčke, a kasnije rimske i kršćanske filozofskopolitičke tradicije može razumjeti smisao npr. Dubrovnika kao naše Atene, tj. grada-države kao zajednice slobodnih i jednakih građana, i sva ona oduševljenja antičkom filozofijom i politikom — od Petrićeva »Sretna grada« iz 1551. i Gučetićevih »Građanskih naputaka za vladanje državama« iz godine 1589., preko Križanićeve »Politike« 1666. i Vrančićevih »Sveukupnih odlomaka iz političke znanosti« (1772) do političkih ideja Starčevićevih i Radićevih, te suvremenih hrvatskih političkih mislilaca i politoloških istraživača... I osobno sam proteklih trideset godina, kad god sam u svojim predavanjima i raspravama govorio o Ateni i Aristotelu, mislio na rođenu Hrvatsku i njen što je moguće bolji i veći slobodni procvat; dakako, ne u smislu oponašanja nekog ideala, pa ni političkog ideala atenske neposredne demokracije, nego u smislu zbiljskog razvitka svih oblika kulture duha hrvatskoga naroda od umjetnosti i religije do politike i filozofije, i to na razini suvremene svjetske povijesti, reprezentativne parlamentarne demokracije i općenito na razini današnje znanstvenotehničke civilizacije. Kad ističem suvremenu znanstvenotehničku civilizaciju, time, međutim, ne zagovaram tehničko i tehnicističko razvijanje svekolike znanosti i kulture, nego njihov raznoliki razvitak koji valja temeljiti na svojevrsnu znanju o područjima svijeta života i samim stvarima na koje se to znanje odnosi.

O toj raznovrsnosti znanja i umnoj utemeljenosti različitih oblika kulture i slobodnog očitovanja čovjekova duha, od narodnih obreda i običaja preko religijskih vjerovanja i etičko-političkih djelovanja do umjetničkih oblikovanja i znanstveno-filozofskih umnih uvida, mora se uvijek nanovo voditi računa i ne prepustiti ih iracionalizmu, nego učiniti temom promišljanja i znanstvenog istraživanja, jer tek svi ti oblici skupa čine zbiljski duh jednoga naroda, njegovu vlastitost, samostalnost i slobodu. Jednim dijelom to istražiti, osvijestiti i održavati, bila je i za svagda ostaje bitna zadaća Fakulteta političkih znanosti, koji zajedno s ostalim fakultetima društvenih i duhovnih znanosti može udovoljiti potrebama i ispunjenju smisla cjeline narodnoga života. Čini se da je upravo stoga najvećem dijelu nas nastavnika

od samog dolaska na ovaj fakultet bilo jasno da država nije samo pravna konstrukcija i socijalna zajednica nego i prije svega zajednica kulture narodnoga duha, i to prvenstveno političke kulture, jer ona omogućuje razvitak svih ostalih oblika kulture u jednom narodu.

Ne bih želio ovu sjednicu opterećivati vlastitom strukom, ali ne mogu da u vezi s naznačenom problematikom ne spomenem Hegelovu misao, da ustav nekoga naroda nije ništa subjektivno postavljeno, nego da je on, štoviše, bitni temelj pravnoga i običajnoga života i u tom smislu bitni princip narodnoga duha (Prinzip eines Volksgeistes) koji se razvija u povijesti. Takozvani »narodni duh« već prema Hegelu, dakle, nije ništa drugo nego povijesno razvijeno razumijevanje slobode nekog naroda i njeno etičko političko ozbiljenje u državi. Historijski istražiti i sustavno osmisliti, tj. osvijestiti tu cjelinu i smisao života u državi, dakako, nije zadaća jedne jedine znanosti, pa ni same praktične i političke filozofije, nego cjelokupnog korpusa političkih znanosti, od geografije i geopolitike preko ekonomije, sociologije i povijesti do prava, psihologije i filozofije. Uz unutarnju i vanjsku politiku to je od početka činilo znanstveni temelj studija i izgradnje političkih znanosti u nas. Zbog toga je službena politika s nama često bila nezadovoljna, jer nismo dopustili da se Fakultet reducira na političko-ideološki »punkt« i tzv. pozitivističku politologiju.

I kao što nije bilo slučajno da je Fakultet osnovan u vrijeme početnih procesa demokratiziranja našega društva, koje se može sažeti u tadašnju Bakarićevu tezu »federacija mora federirati«, nije slučajno ni to što je autor te teze, a i prvotni inicijator utemeljenja ovoga fakulteta, kasnije, kad je federiranje počelo, a 1971. i uz pomoć ovog fakulteta zahvatilo maha, činio sve da onemogući kako političko oslobodenje Hrvatske od federacije tako i slobodnu autonomiju Fakulteta. Za deset obljetnicu, dobro se sjećam, jer sam tada bio dekan, on nam je poručio da Fakultet treba ukinuti, što su neki njegovi sljedbenici u nekoliko navrata pokušali i učiniti. Mi smo, međutim, sve kritike i teškoće uspješno prevladali upravo zato što smo se već tada bili afirmirali kao akademska nastavna i znanstveno-istraživačka politološka institucija i na Zagrebačkom sveučilištu i u Europi. Fakultet je naime i u teškim vremenima svoga formiranja i afirmiranja pokušavao raditi i disati u duhu svoga hrvatskoga naroda i njegova europeiziranja u ranije naznačenom smislu. Stvar je objektivne kritike i javnosti da to istraži i ocijeni, a naša da savjesno i odgovorno nastavimo svoj rad.